

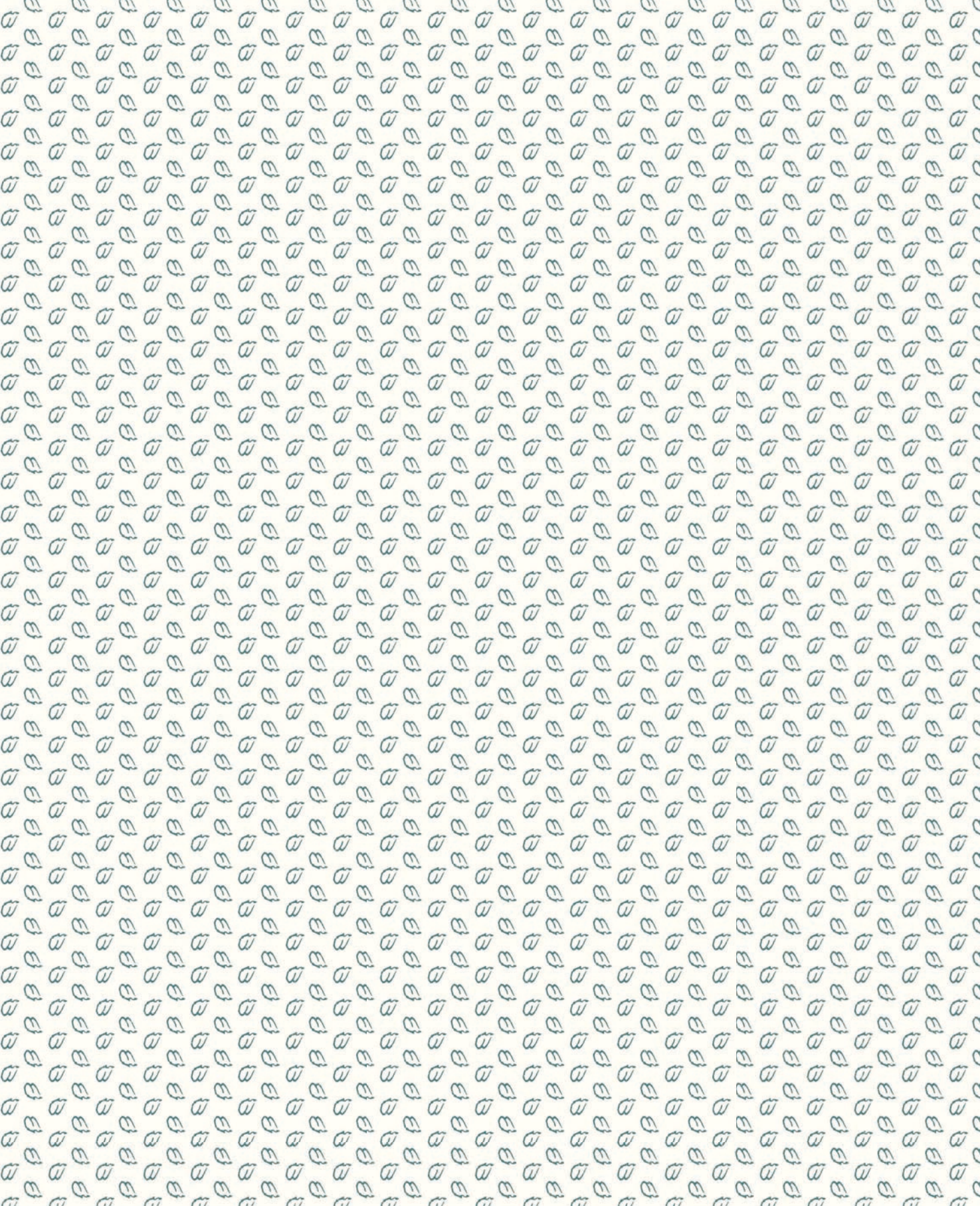
Mathilda Masters
met illustraties van Louize Perdieus

321

**SUPERSLIMME
DINGEN** DIE JE MOET
WETEN OVER

KUNST

Lannoo

INHOUD

- 1 WAT** 13
DE SCHILDERIJEN, DE BEELDEN, DE INSTALLATIES
EN ALLE ANDERE KUNSTWERKEN
- 2 WIE** 95
DE KUNSTENAARS, DE MECENASSEN, DE KUNST-
VERZAMELAARS EN ALLE ANDERE MENSEN
DIE MET KUNST BEZIG ZIJN
- 3 HOE** 191
DE VERE, HET DOEK, DE KLEI EN ALLE ANDERE ZAKEN
EN TECHNIEKEN OM KUNST TE MAKEN
- 4 WAAR** 253
HET SALON, DE MUSEA, DE GALERIEËN EN ALLE
ANDERE PLAATSEN WAAR JE KUNST VINDT

WAT IS KUNST?

Hangt er bij jou thuis 'kunst' aan de muren? Zijn het tekeningen of schilderijen van jouw hand of kozen je ouders toch liever voor iets van een 'echte kunstenaar'? Wat maakt eigenlijk dat je het ene schilderij 'kunst' noemt en het andere niet?

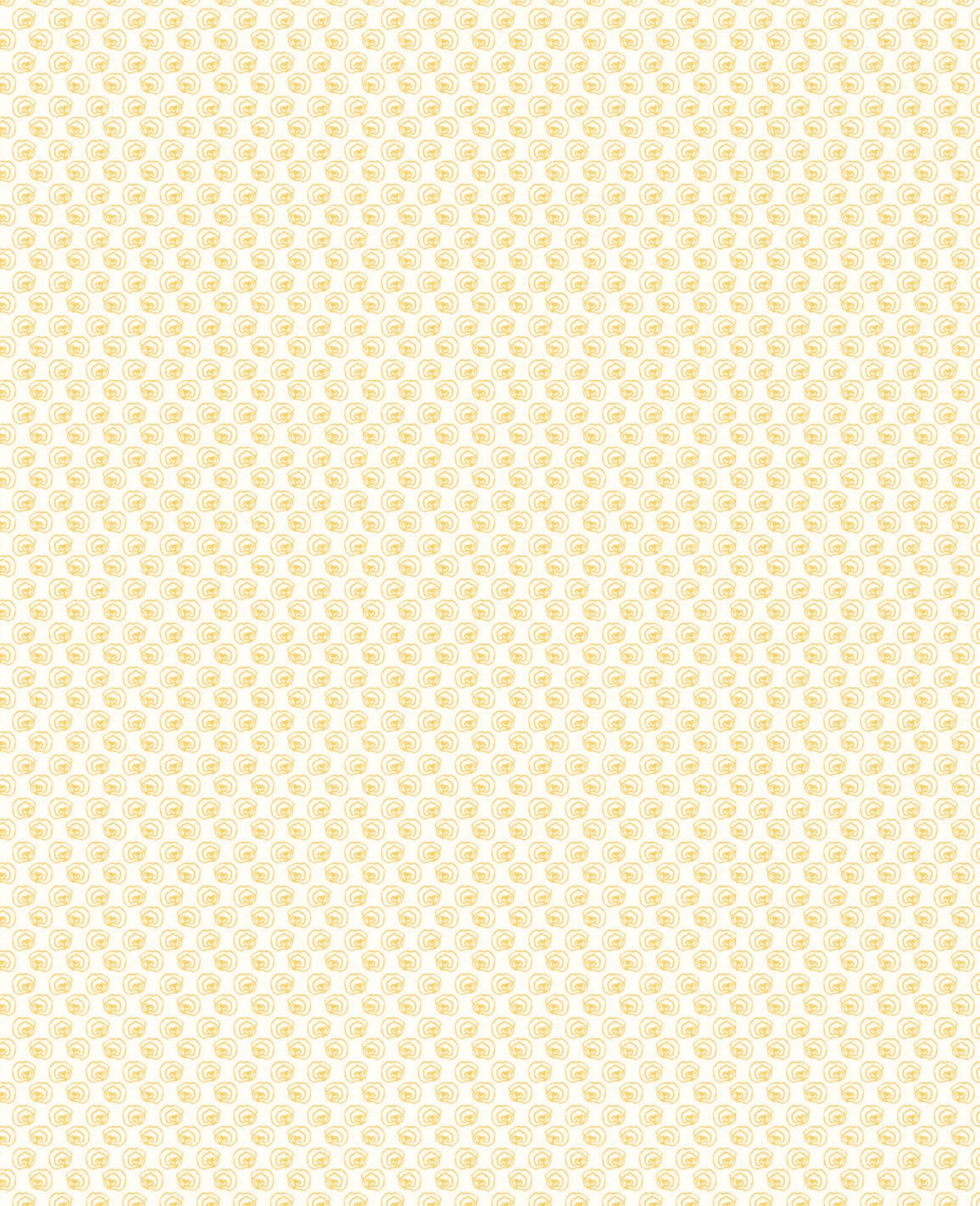
Een definitie geven van kunst is moeilijk, want net als kunst verandert ook de definitie ervan door de tijd. De oude Egyptenaren zagen kunst als een manier om belangrijke mensen die stierven verder te helpen na de dood. Hun woord voor 'beeldhouwer' – *seanch* – betekent letterlijk 'mannen die tot leven brengen'. Daar zit wel wat in natuurlijk, want door die oude beelden weten we nu nog altijd veel over de Egyptische cultuur.

Kunst bleef heel lang verbonden met **religie**. In Europa probeerden kunstenaars door middel van hun kunstwerken de Bijbel uit te leggen aan de bevolking, die toen vaak nog niet kon lezen. Vanaf de vijftiende eeuw maakten Europese kunstenaars vooral **portretten en taferelen**. Ze werden er steeds beter in om mensen zo levensecht mogelijk uit te beelden. Vaak maakten ze die kunstwerken in opdracht. Wat de kunstenaar zelf wilde uitdrukken, was dus minder belangrijk. Dat veranderde vanaf de negentiende en zeker de twintigste eeuw. Een kunstenaar maakt nu over het algemeen geen werken meer in opdracht, maar probeert zelf zijn **gevoelens of emoties** uit te drukken.

Kunst is dus 'iets dat mooi is' of 'iets dat een bepaalde betekenis of een bepaald gevoel wil overbrengen'. Dat kan een prachtig schilderij zijn waardoor je misschien wel geraakt wordt, maar net zo goed een berg afval die je laat nadenken over waar we als mensheid mee bezig zijn. **Wat je al dan niet mooi vindt, hangt natuurlijk af van je smaak**. Wat in het museum komt, wordt bepaald door mensen die er iets van afweten – maar dat hoeft jij niet per se mooi of interessant te vinden.

En je eigen kunstwerken? Kunstenaar Marcel Duchamp (**weetje 61**) zei ooit: 'Als ik het kunst noem, is het kunst.' Met andere woorden: als jij jouw schilderij kunst vindt, dan is het kunst. En met dit boek vol weetjes leer je misschien ook wel veel andere kunst waarderen.

- 1 -

WAT

**DE SCHILDERIJEN, DE BEELDEN,
DE INSTALLATIES EN ALLE
ANDERE KUNSTWERKEN**

*steentje met patroon
en everzwijntje op rots*

1 HET EERSTE KUNSTWERK

Wat het allereerste kunstwerk is, weten we niet. Maar we weten wel dat de eerste mensen – en zelfs de neanderthalers – het al fijn vonden om hun werktuigen of hun **lichaam te versieren**. In het Afrikaanse Soedan werden putten ontdekt die 200.000 jaar geleden gegraven werden om oker uit te halen. Dat is een pigment (**weetje 212**) dat onder andere gebruikt werd om het lichaam te beschilderen. Waarom de eerste mensen zichzelf versierden, kunnen we alleen maar raden. Misschien wilden ze zich mooi maken voor het andere geslacht of misschien wilden ze er juist afschrikwekkend uitzien voor eventuele vijanden. Naast het beschilderen met oker, gebruikten die eerste mensen ook kralen en veren om dezelfde redenen.

Een van de eerste 'kunstwerken' die werden teruggevonden, is een **steen** waarop een ruitjespatroon gekrast staat. De steen dateert van 77.000 jaar geleden en werd gevonden in de Blombosgrot in Zuid-Afrika. Misschien was de steen zelf een soort werktuig – maar de krassen die erin gemaakt werden, hadden geen functie buiten versiering.

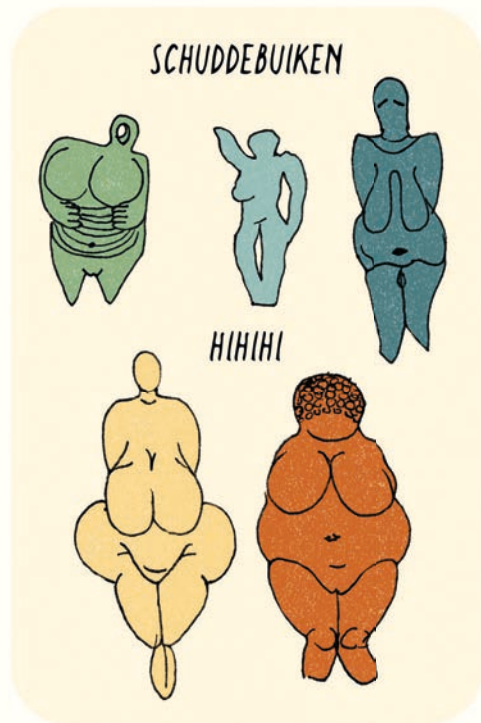
Zo'n 51.000 jaar geleden begon de mens met kunst in de vorm zoals we die nu nog kennen. Hij begon afbeeldingen te maken van dingen die hij zag in zijn omgeving, meestal dieren. De oudste **rotstekening** die tot nu toe ontdekt werd, staat in een grot op Sulawesi, een eiland in Indonesië. Het stelt een wild zwijn voor dat wordt opgejaagd door figuren die half mens, half dier zijn. Wetenschappers vermoeden dat de mens op die manier meer greep probeerde te krijgen op zijn omgeving en zijn bewondering voor de natuur wilde uitdrukken.

2 BEELDJES VAN ZWANGERE VROUWEN

Op heel wat plaatsen zijn **kleine beeldjes van vrouwen** teruggevonden die duizenden jaren geleden gemaakt werden. Ze zijn van ivoor, been, steen, klei of hout. Ook al komen ze van over de hele wereld, toch lijken ze op elkaar. Het zijn vaak stevige vrouwen met grote borsten, brede heupen en een dikke buik alsof ze zwanger zijn. Het gezicht is meestal niet erg uitgewerkt. Deze beeldjes kregen halverwege de negentiende eeuw de naam *Venusbeeldjes*, naar de Romeinse godin van de liefde, maar ze zijn veel ouder dan de Romeinen. Het oudste zou uit 40.000 voor Christus zijn. De beeldjes zijn vaak maar zo'n zeven tot tien centimeter groot, wellicht omdat jagers en verzamelaars ze dan gemakkelijk konden meenemen.

Het is niet helemaal duidelijk waarom de prehistorische mens deze beeldjes maakte. Archeologen vermoeden dat het een soort vruchtbaarheidsbeeldjes waren waarmee ze probeerden een goede zwangerschap, een gemakkelijke bevalling of veel kinderen af te dwingen – een beetje als gelukspoppetjes nu. Sommige wetenschappers denken dat ze gemaakt werden door vrouwen. Als je vanuit het perspectief van de maker kijkt, zie je een vrouw die naar beneden kijkt en haar eigen lichaam ziet: de borsten en dan de zwangere buik. Vaak hebben de beeldjes geen voeten, maar die zie je natuurlijk niet goed als er een zwangere buik tussen zit. Het zou ook de verklaring zijn waarom het gezicht over het algemeen niet uitgewerkt is.

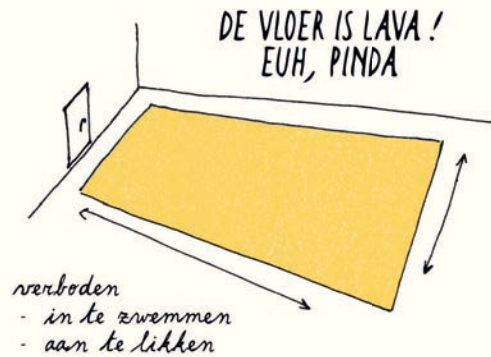
Mensen maakten niet alleen vrouwenfiguren, maar ook beeldjes van dieren. De **Leeuwmens** is het oudste beeldje dat tot nu gevonden werd. Het werd 41.000 tot 39.000 jaar geleden gemaakt en beeldt een figuur uit die half leeuw, half mens is. De leeuwmens is ook groter dan de traditionele vrouwenbeeldjes, zo'n 31 centimeter. Het is trouwens goed mogelijk dat er in de toekomst nog oudere beeldjes teruggevonden worden.

Venusbeelden

71 DE VLOER IS VAN PINDAKAAS!

Heb je ooit het spel 'de vloer is lava' gespeeld? Misschien moet je 'lava' de volgende keer vervangen door 'pindakaas', want dan krijg je een kunstwerk. In 1969 maakte Wim T. Schippers (°1942) een eerste keer een vloer van vier meter breed en twaalf meter lang van 1100 liter pindakaas in het Mickery Theater. In 1997 maakte hij de vloer een tweede keer in het Centraal Museum Utrecht en in 2010 nog eens voor een galerie in Amsterdam. Veel mensen vonden het maar niks. Ze gooiden er zelfs boterhammen en hagelslag op om te tonen hoe belachelijk ze het vonden. Toen mensen aan Wim T. Schippers vroegen of hij een vloer van pindakaas niet idioot vond, antwoordde hij: 'Ja, maar dat is nog geen reden om het niet te doen.' Het Museum Boijmans Van Beuningen kocht de vloer in 2010 aan voor zijn collectie.

Niet de echte vloer, maar wel het idee van Wim T. Schippers. Ze mogen nu altijd **een vloer van pindakaas** maken om tentoon te stellen. Schippers maakte ook een tafelkleed van erwten en een vloer van zout.

72 ZELFS MOSSELEN KUNNEN KUNST ZIJN

Zeker als het een **mosselpot** is van Marcel Broodthaers (1924-1976). In de jaren zestig van de vorige eeuw maakte Broodthaers een serie *assemblages* (**weetje 252**) van eierschalen, flessen, zakken friet en mosselschelpen. Vooral die laatste werden heel bekend. Het zijn onder andere een grote kookpan vol mosselen (*Grande Casserole de Moules*), een kookpan gesloten mosselen (*Casserole et moules fermées*), een rode kookpan met mosselschelpen waar rode verf over zit (*Casserole rouge avec des moules*) en ga zo maar door. Broodthaers wilde met zijn mosselpotten alledaagse dingen tonen en tegelijkertijd vragen oproepen. Het gaat om tegenstellingen tussen natuur (de mossel) en cultuur (mosselen eten uit een typische mosselpot); tussen alledaagse dingen (mosselen eten) en kunst (een gevulde mosselpot tonen in een museum); tussen concrete dingen (mosselen

eten) en ze een betekenis geven (een Belgische traditie). Hij vond het ook leuk om met woorden te spelen. *La moule* is in het Frans een mossel, maar het woord wordt ook soms gebruikt om het vrouwelijke geslachtsorgaan aan te duiden. *Le moule* is een mal of vorm waarin je iets kunt gieten. Een mossel is iets dat je kunt opeten, maar het is ook een perfecte mal. Een *casserole* is een kookpan in het Frans, maar het is ook een woord dat Fransen gebruiken voor prostituee.

Worden bij jou thuis soms mosselen geserveerd? Vanaf nu kijk je misschien heel anders naar die gevulde mosselpan.

73 ECOKUNST ZET JE AAN HET DENKEN

Kan een graanveld kunst zijn? Ja natuurlijk! Zeker als je het zaait in New York City tussen de hoge wolkenkrabbers. In 1981 werd Agnes Denes (°1931) gevraagd om een kunstwerk te maken voor de stad. De kunstenares kwam met een nieuw idee. Ze wilde een graanveld zaaien in Battery Park, een stortplaats in Manhattan vlak bij de beurs en de kantoren van grote banken. Het project kreeg de naam **Wheatfield – A Confrontation** (Graanveld – Een Confrontatie). In mei 1982 liet ze 200 vrachtwagenladingen aarde aanvoeren waar ze samen met een heleboel vrijwilligers alle stenen en afval uit haalde. Die aarde werd verdeeld over een stuk grond dat in de toekomst gebruikt zou worden om er een luxe woonwijk te bouwen. De bouwgrond was meer dan vier miljard euro waard. Ze zaaide het

graan zelf in en oogstte de tarwe in augustus. Het veld leverde ongeveer vijfhonderd kilogram tarwe op. Het stro ging naar de paarden van de politie in New York als voer. Het graan zelf ging naar musea in 28 steden en werd meteen een nieuw project dat **The International Art Show for the End of World Hunger** (De Internationale Kunstvoorstelling voor het Einde van Honger in de Wereld) heette. Met haar *ecokunst* wil Agnes Denes mensen aan het denken zetten. Wat vinden we belangrijk: voedsel voor iedereen of dure huizen die alleen rijke mensen kunnen betalen? Kunnen we verder gaan op de manier waarop we nu bezig zijn? Of vernietigen we de aarde en wordt ze straks onleefbaar? Hoe kunnen we weer in harmonie met de natuur leven?

Agnes Denes aan het werk

104 DE BROEKENMAKER VAN DE PAUS

In 1534 begon Michelangelo (**weetje 229**) aan de enorme plafondschildering in de Sixtijnse kapel (**weetje 223**) in opdracht van paus Paulus III. Hij werkte er maar liefst zeven jaar aan, tot 1541. Niet iedereen was even enthousiast met het eindresultaat. Zo goed als alle figuren die Michelangelo geschilderd had, waren poedelnaakt. In 1564, na het Concilie van Trente*, besliste paus Pius IV dat zoveel naakt niet kon op zo'n heilige plaats. Michelangelo weigerde

werk van
Daniele da Volterra

om iets aan zijn werk te veranderen. Daarop schakelde de paus **Daniele da Volterra** (1509-1566) in om de figuren aan te kleden. Da Volterra stemde toe, ook al was hij een goede vriend van Michelangelo. Hij gaf de blote mensen broeken en vijgenbladeren. Da Volterra wilde namelijk graag in een goed blaadje staan bij de paus om meer opdrachten te krijgen. Het leverde hem de naam *Braghettone* op, wat letterlijk 'broekenmaker' betekent in het Italiaans. Het lukte hem om heel wat figuren aan te kleden, maar hij kon zijn werk niet afmaken. Toen paus Pius IV stierf, hadden ze de Sixtijnse kapel nodig voor de verkiezingen van de nieuwe paus en kon er dus niet meer geschilderd worden.

* Een concilie is een vergadering van christelijke leiders.

105 ZOEK DE SCHILDER

In **weetje 100** vertellen we je dat **Jan van Eyck** zichzelf afbeeldde in de bolle spiegel op het portret van de Arnolfini's. Hij is lang niet de enige kunstenaar die zich 'verstopte' in een schilderij. We geven je graag nog een paar voorbeelden.

- In 1509-11 schilderde **Rafaël** *De School van Athene* op een muur van het Vaticaan. Op dat fresco (**weetje 223**) zie je alle grote denkers uit het oude Griekenland. Rafaël gebruikte een paar gezichten van collega-kunstenaars voor de filosofen, maar gaf zichzelf ook een

ZOEK DE SCHILDER

element uit *De School van Athene*

plaatsje tussen het geleerde gezelschap. Je ziet zijn gezicht van achter een zuil komen helemaal rechts op het schilderij.

- Op het fresco van *Het Laatste Oordeel* in de Sixtijnse kapel in Rome kun je **Michelangelo** ontdekken. Hij vond het geen prettige opdracht, had een hekel aan de paus en klaagde tegen zijn vrienden dat het vreselijk werk was dat hem uitputte. Hij schilderde zichzelf daarom met een uitgezakt en vermoeid gezicht op een stuk losse huid dat door de martelaar Bartolomeus werd vastgehouden.
- **Caravaggio** verdient hier ook een plaatsje. Op het schilderij *David met het hoofd van Goliath* heeft hij zichzelf afgebeeld – niet als de knappe, jonge David, maar wel als de verslagen Goliath. Het doek werd gemaakt een jaar voor zijn dood, toen Caravaggio gevlucht was om aan de doodstraf te ontkomen nadat hij zelf iemand had doodgestoken.

- Soms moet je heel goed zoeken om de schilder te vinden. Op *Stillevan met kazen, amandelen en pretzels* van **Clara Peeters** uit 1615 heeft de kunstenares zichzelf geschilderd als een weerspiegeling in het deksel van de kan. Voor alle zekerheid heeft ze ook haar naam in het botermes 'gegrift'.
- En dan is er het enorme schilderij van de kroning van Napoleon tot keizer dat in het begin van de negentiende eeuw door **Jacques-Louis David** geschilderd werd. Het hangt nu in de grote zaal van het Louvre (**weetje 283**). Als je goed kijkt, zie je de schilder zitten tussen de leden van de koninklijke familie op een balkon. Het lijkt alsof hij de kroning aan het schetsen is. Best wel meta – een schilderij maken waarin je zelf dat schilderij aan het schetsen bent...

106 DE RECHTERHAND VAN TINTORETTO

De echte naam van **Tintoretto** (1518-1594) is Jacopo Robusta. Omdat zijn vader een textielverver – een *tintor* – was, kreeg de jongen als kind de bijnaam *tintoretto* of 'kleine textielverver'. Tintoretto werd een van de belangrijkste schilders van zijn tijd en was beroemd om zijn prachtige religieuze taferelen. Zijn kinderen hadden ook talent en hielpen de schilder in zijn atelier. Dochter Marietta Robusta (1555 of 1560-1590) was de beste leerling en ze kreeg als bijnaam **La Tintoretta**. Edelen uit Venetië lieten hun portret door haar schilderen. Ze was zo goed dat keizer Maximiliaan II en Filips II van Spanje haar vroegen om aan hun hof te komen schilderen, maar dat zag vader Tintoretto niet zitten. Hij wilde dat zijn dochter in zijn atelier bleef en keurig trouwde. Marietta had als meisje niet veel in de melk te brokkelen en moest doen wat haar vader haar opdroeg. Ze trouwde en

DIT ZIJN MIJN HANDEN
EN NIET DIE VAN MIJN VADER

La Tintoretta,
Marietta Robusta

bleef in Tintoretto's atelier werken, maar stierf toen ze amper 35 jaar oud was. Haar vader was zo verdrietig dat hij zijn leven lang om haar zou blijven treuren. Er zijn niet veel werken van La Tintoretta bewaard gebleven, maar het is zeker dat zij de hand had in heel wat van haar vaders kunstwerken.

152 OOG IN OOG MET CHARLEY TOOROP

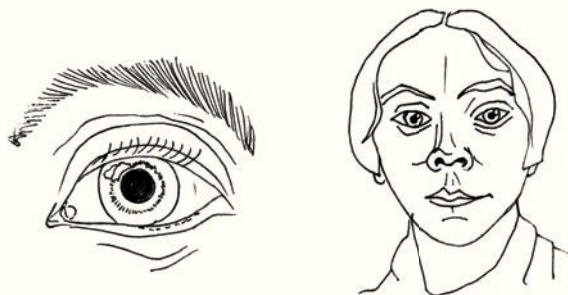
Als je één keer een schilderij van **Charley Toorop** (1891-1955) gezien hebt, herken je haar andere werk voortaan meteen. Ze schilderde kleurrijke portretten van mensen met opvallend grote ogen die je heel indringend aankijken. De blik is vaak streng en zelfs een beetje agressief. Je wordt er niet blij van, maar toch zijn haar portretten heel sprekend.

Charley Toorop – voluit Annie Caroline Pontifex Toorop – was het enige kind van Jan Toorop, een bekende Nederlandse kunstschilder. In haar jeugd leerde ze door haar vader veel andere kunstenaars kennen. Het leek even alsof er een carrière in de muziek voor haar was weggelegd, maar uiteindelijk ging ze toch schilderen. Haar eerste schilderij hing in 1909 op een tentoonstelling van de Sint Lucas schildersvereniging in het Stedelijk Museum van Amsterdam.

153 SCHILDER JE DROMEN

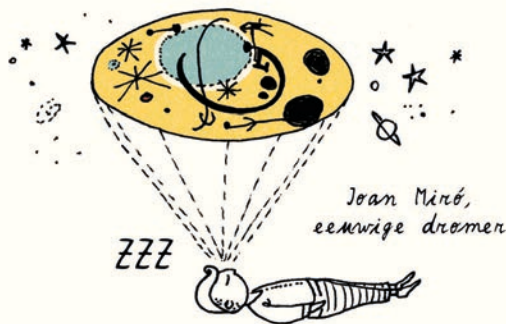
Als jij een tekening of schilderij maakt, schilder of teken je waarschijnlijk wat je ziet. Het model dat voor je zit of staat; een huis in de straat; je hond of kat; een bloem in een vaas. Maar wat als je je ogen dicht zou doen en zou kijken naar wat je in gedachten ziet en dat dan vervolgens zou proberen te schilderen of tekenen? Dat is wat de Spaanse kunstenaar **Joan Miró** (1893-1983) deed. Als kind stopte hij met spelen wanneer hij iets moois zag en bleef er lange tijd naar staren. Dagdromen was een beetje zijn tweede natuur. Als kunstenaar bleef hij dat doen. Tijdens het schilderen, tekenen of beeldhouwen kwam hij in een soort trance. De dingen die hij in zijn gedachten zag, beeldde hij uit in zijn kunstwerken. Joan Miró's werken zijn heel abstract. Je herkent wel vormen, maar

DAAR ZET JE GROTE OGEN VAN OP

*oogcontact met
Charley Toorop*

Charlie Toorop schilderde gedurende haar carrière niet alleen portretten van anderen, maar ook heel veel zelfportretten. Op die portretten zie je haar ouder worden, maar ze tonen ook wat een vastberaden en sterke vrouw ze was. Als je alle portretten naast elkaar zou leggen, zie je haar hele levensverhaal. Charley Toorop kreeg twee dochters en een zoon. Zoon Edgar Fernhout (1912-1974) werd ook een bekend kunstschilder.

*Joan Miró,
eemwige dromen*

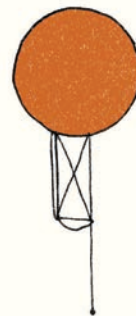
alles lijkt kriskras door elkaar heen te staan. De kleuren van zijn schilderijen en beelden zijn fel en levendig. Je voelt speelsheid en energie.

Helemaal in het begin werd er wat lacherig gedaan over zijn werk, maar al snel beseften mensen dat Miró's werk heel bijzonder was. Hij werd een van de grote abstracte kunstenaars van de vorige eeuw.

154 PAUL KLEE VOND INSPIRATIE IN KINDERTEKENINGEN

De ouders van **Paul Klee** (1897-1940) waren heel muzikaal. De jongen speelde bijzonder goed viool en zijn ouders verwachtten dat hun zoon verder zou gaan op het muzikale pad. Toch koos Paul voor de schilder- en tekenkunst. Hij schreef zich in op de academie, maar ging zo goed als nooit naar de lessen. Uiteindelijk leerde hij zichzelf schilderen. Klee was zo goed dat hij een baan kreeg als leraar aan de kunstacademie. Ook daar kwam hij vaak niet opdagen, maar hij mocht blijven omdat hij zo geniaal was. Tijdens de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) werd hij opgeroepen voor het leger, waar hij vliegtuigen in camouflagekleuren schilderde. In 1920 werd er in Duitsland een eerste grote tentoonstelling van zijn werken georganiseerd. In zijn notitieboeken – 3900 pagina's vol schetsen en aantekeningen – liet hij zien hoe je kleur, vorm, grootte en beweging kon gebruiken om een compositie te maken. Klee experimenteerde eigenlijk de hele tijd met nieuwe schilderstijlen. Hij deed inspiratie op tijdens reizen, bij werken van andere kunstenaars, maar ook in kindertekeningen en tekeningen van

mensen met een verstandelijke beperking. Volgens de kunstenaar waren zij veel vrijer in het uitdrukken van emoties.

het rode ballonnennetje van Paul Klee

*EUH...
KINDERTEKENING?*

Senecio

Toen de nazi's aan de macht kwamen in Duitsland, vluchtte Paul Klee naar Zwitserland. Zijn schilderijen waren volgens Hitler *entartete Kunst* (**weetje 299**) en werden verwijderd uit Duitse musea. Klee bleef schilderen tot aan zijn laatste snik, ook toen hij al erg ziek was. In totaal maakte hij meer dan 9000 werken. Ze hangen in musea over de hele wereld, maar de meeste vind je in het museum voor moderne kunst, Zentrum Paul Klee, in de Zwitserse hoofdstad Bern. Het museum werd ontworpen door de befaamde Italiaanse architect Renzo Piano en opende in 2005 de deuren. Het gebouw op zich is al een bezoek waard.

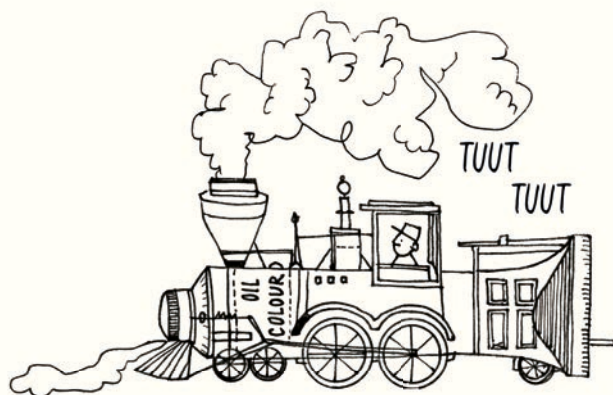
230 HOE DE VERFTUBE EN DE TREIN VOOR EEN NIEUWE RICHTING IN DE KUNST ZORGDEN

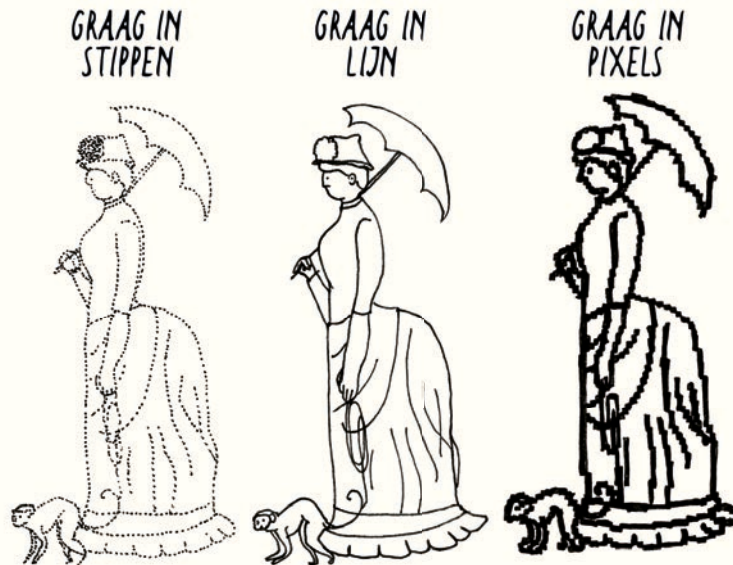
Wij vinden het nu heel normaal dat (olie)verf in tubes zit, maar tubes werden pas uitgevonden in 1841. Tot die tijd bewaarden schilders hun olieverf in kleine varkensblazen waarin een spijker zat. Door de spijker eruit te halen, kon je wat verf uit de blaas duwen, maar echt lang bewaren kon je de verf niet. Het was bovendien zo goed als onmogelijk om de varkensblazen ergens mee naartoe te nemen. Schilders waren dus gebonden aan hun atelier, waar ze hun pigmenten (**weetje 212**) met olie mengden.

- In 1841 vond John Goffe Rand de **tinnen verftube** uit. Daarin bleef verf goed en je kon de tubes eenvoudig meenemen. Vanaf dat moment werd het voor schilders mogelijk om hun materiaal mee te nemen en in de natuur te schilderen.
- Rond diezelfde tijd werd ook het **trein**spoor uitgebreid. Het was nu mogelijk om op een halve dag van Parijs naar bijvoorbeeld Barbizon te reizen. Dat was een bijzonder charmant dorpje in de bossen bij Fontainebleau waar schilders van over de hele wereld hun ezels graag opstelden om er de landschappen te schilderen. De 'School van Barbizon' werd de voorloper van het *impressionisme*. Nu de schilders buiten konden werken, zagen ze hoe de omgeving in de loop van een dag veranderde door de stand van de zon, de wolken die voorbijdreven en de weersomstandigheden.

Die indruk of *impressie* probeerden ze vast te leggen op hun doeken. Om het moment te pakken, moesten ze snel schilderen, waardoor hun schilderijen vaak onscherp waren.

- De naam **impressionisme** kwam van een schilderij van Claude Monet. Hij schilderde de haven van Le Havre bij zonsopgang en noemde het *Impression, soleil levant* (Impressie, zonsopgang). Critici vonden het maar niks. 'Het stelt niks voor', schreef er eentje. 'Het is slechts een impressie.' De officiële *Salons* waar de leden van de Academie van Parijs hun werken tentoonstelden, wilden de nieuwe schilderijen niet ophangen. Uit protest organiseerden de impressionisten zelf *Salons de Refusés* (Salons van de Geweigerden) waar ze hun werken tentoonstelden.

Georges Seurat, in diverse soorten puntjes

231 MILJOENEN PUNTJES

Misschien heb jij weleens geprobeerd om een tekening te maken die alleen maar uit puntjes bestaat. Die techniek heet het **pointillisme** (*point* is het Franse woord voor 'punt'). In plaats van je verf te mengen tot je de kleur krijgt die je wilt, zet je hele kleine stipjes verf in primaire kleuren (**weetje 213**) naast elkaar. Als je vanaf een afstand naar het beeld kijkt, zorgen je hersenen ervoor dat de kleuren zich mengen en je secundaire kleuren (**weetje 213**) ziet. Het lukt het best als je een witte achtergrond gebruikt. Je moet ook veel weten over het gebruik van kleuren en goed naar het licht kijken. Door de kleuren apart op het doek aan te brengen, zien ze er dieper en intenser uit dan gemengde kleuren.

De eerste die dit soort schilderijen maakte, was de Fransman Georges Seurat (1859-1891). Hij maakte in 1884 het schilderij *Une Baignade*,

Asnières (Baders bij Asnières) dat volledig is opgebouwd uit miljoenen kleine stipjes. Ook zijn landgenoot Paul Signac (1863-1935) maakte dit soort bijzondere schilderijen, vaak met als onderwerp schepen en havens op blauw water. Sommige schilders zetten geen puntjes, maar kleine streepjes. Dat heet **divisionisme** (*diviser* is het Franse woord voor 'verdelen').

Het pointillisme was revolutionair en wordt nog altijd gebruikt. Beelden op televisie en beeldschermen van computers bestaan uit kleine gekleurde puntjes – ook wel *pixels* genoemd – die zo dicht bij elkaar staan dat je ze als één kleur ziet.

Als je het zelf wilt proberen, kun je het beste viltstiften gebruiken of verf die niet uitloopt en fijne, ronde penselen. Een waarschuwing: je hebt ook veel geduld nodig!

307 DE KUNSTROOF VAN DE EEUW

In 2012 loopt in de **Kunsthall in Rotterdam** een tentoonstelling met de naam *Avant-Gardes, de collectie van de Triton Foundation*. In de nacht van 15 op 16 oktober stelen dieven in nog geen drie minuten zeven topwerken. De totale waarde bedraagt ongeveer 18 miljoen euro.

De dieven zijn geen kunstkenners. Het is een bende jonge Roemenen die sinds kort in Rotterdam wonen en tot dan alleen in woningen hebben ingebroken. Hun leider is een zekere Radu Dogaru. Deze keer denkt de bende een grote slag te slaan. Ze bezoeken de Kunsthall van tevoren en kiezen de schilderijen uit op basis van hun formaat. Het zijn allemaal werken die niet veel groter zijn dan een vel papier. Ze breken in en laden de zeven uitverkoren werken in hun auto. Thuis halen ze de schilderijen uit hun lijst en keren ze terug naar hun dorpje in Roemenië. Daar proberen ze de doeken te verkopen, maar dat is moeilijker dan verwacht. Niemand durft het aan ze te kopen. Via een vriend uit hun dorp komen ze in contact met iemand die toch geïnteresseerd is. Er wordt een expert van het Nationaal Museum

*mit liefde voor haar zoon,
in rook opgegarne kunst*

in Roemenië bij gevraagd om te controleren of de doeken echt zijn. De vrouw waarschuwt de politie die de dieven kan arresteren, maar de schilderijen vinden ze niet. Die zitten in een zwarte koffer die ze bij een tante van Radu verstopt hebben. Radu's moeder vindt het te gevaarlijk om de doeken bij haar zus te laten. Ze haalt de koffer op en begraaft hem. Uiteindelijk beslist ze dat het slimmer is om het bewijsmateriaal te vernietigen. Ze verbrandt alles in haar houtkachel. In de as worden nog resten van de doeken teruggevonden. De dieven zijn inmiddels alweer op vrije voeten. In 2024 werd een film gemaakt met als titel *Kunstroof*.

308 DE AAP IN DE KERK VAN BORJA

Misschien heb je het geluk om ooit naar Borja te reizen, een dorp in het noordoosten van Spanje. Als je dat doet, moet je zeker een bezoekje aan de kerk brengen. Daar hangt een fresco (**weetje 223**) van Elías García Martínez (1858-1934) dat **Ecce Homo** (Zie de mens) heet. Het fresco bladderde af, tot grote spijt van de 81-jarige Cecilia Giménez. In 2012 vroeg ze aan de pastoor of ze het gezicht van de afgebeelde Christus mocht herstellen. Hij stemde toe en mevrouw Giménez ging aan het werk. Toen de andere mensen het zagen, waren ze niet te spreken over de manier waarop Cecilia het fresco

aanpakte. Ze vonden dat Christus er vreselijk uitzag. Na een tijdje verschenen er foto's op het internet. Mensen hadden het al snel over de **Ecce mono** (Zie de aap) en op sociale media werd het **De aap van Borja** genoemd. Cecilia Giménez voelde zich zo verdrietig, dat ze stopte met de restauratiewerken en zich opsloot in haar huis.

Maar door alle aandacht werd het fresco een succes. Duizenden toeristen gingen naar Borja om het werk met eigen ogen te zien. Het waren er zoveel dat er al snel entreegeld gevraagd

werd om naar het werk te kijken. Bovendien brachten de toeristen veel geld in het laatje voor de plaatselijke cafés, restaurants en winkels. Niemand wilde dat er nog iets veranderd werd aan het fresco.

Intussen bezochten meer dan driehonderd-duizend mensen de kerk en bracht dat bezoek meer dan 40.000 euro op. Dat geld wordt nu gebruikt om de kerk te onderhouden, om de gidsen te betalen die je meer vertellen over het kunstwerk en om arme ouderen in het dorp te helpen.

*Ecce homo,
de aap van Bonja*

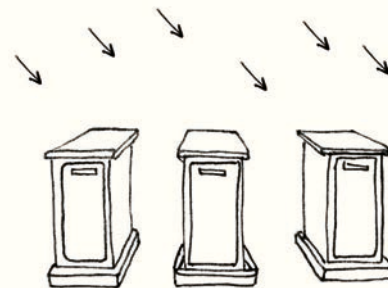
309 MOET JE ROOFKUNST TERUGGEVEN?

Roofkunst is kunst die gestolen is tijdens oorlogen of periodes van kolonialisme. De bezetter of de kolonisor nam kunstschaten uit het bezette of gekoloniseerde land mee. Heel wat van die roofkunst kwam terecht in Europese musea. Het ging niet altijd om gestolen kunstwerken. Soms werden kunstwerken verkocht, geruild of zelfs cadeau gegeven, maar in de meeste gevallen gebeurde dat onder dwang van de bezetter of de kolonisor. Andere kunstwerken werden gevonden door archeologen en meegenomen naar hun land van herkomst. Denk maar aan de Griekse Venus van Milo ([weetje 11](#)), die in het Franse Louvre staat of de Egyptische buste van Nefertiti, die je in het Egyptisch Museum in Berlijn kunt bekijken.

Roofkunst bestaat al heel lang. In 714 voor Christus gaf de Assyrische koning Sargon II al de opdracht aan zijn troepen om de stad Musasir te plunderen en alle kunstwerken mee te nemen. Napoleon haalde de musea van de gebieden die hij bezette leeg en bracht de kunstwerken naar zijn Musée Napoleon ([weetje 283](#)) in Parijs. Tijdens de Tweede Wereldoorlog liet Hitler schilderijen en beeldhouwwerken van overal naar Duitsland halen

om er een groot museum mee op te richten. Bovendien werden hele kunstcollecties van Joodse verzamelaars in beslag genomen. Er was zelfs een speciale rooforganisatie onder leiding van Rijksleider Rosenberg. Na deze oorlog werd in Rusland de Russische Trofeeënbrigade opgericht die als doel had om kunstwerken uit het overwonnen Duitsland te halen waarmee een wereldmuseum in Moskou zou worden opgericht.

Steeds meer mensen en organisaties eisen dat gestolen kunst wordt teruggegeven. Dat klinkt eenvoudig, maar is het niet. Het is namelijk vaak niet duidelijk wie de eigenaar is.

hier stand geroofde kunst

WWW.LANNOO.COM
WWW.DE-LEUKSTE-KINDERBOEKEN.COM

Registreer u op onze website en we sturen u regelmatig een nieuwsbrief met informatie over nieuwe boeken en met interessante, exclusieve aanbiedingen.

© Uitgeverij Lannoo nv, Tielt, 2025

Tekst: Mathilda Masters

Illustraties: Louize Perdieu

Vormgeving: Louize Perdieu & Studio Lannoo (Mieke Verloigne)

Inhoudelijke redactie: Bart Van Gasse & Jan van Daal

ISBN 978 90 209 5513 2 – D/2025/45/122 – NUR 217/247

We hebben onze uiterste best gedaan om alle informatie te verifiëren. Natuurlijk zijn weetjes en wetenschap altijd in ontwikkeling. Als u – ondanks al onze inspanningen – foutieve informatie zou ontdekken, mag u altijd een mailtje sturen naar kinderboek@lannoo.be.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave zijn uitdrukkelijk niet toegestaan.

All rights are reserved, including those for text and data mining, AI training and similar technologies.